

A MOBILITÁSI HAJLANDÓSÁG REGIONÁLIS DIFFERENCIÁI MAGYARORSZÁGON

*THE REGIONAL DIFFERENCES OF MOBILITY WILLINGNESS
IN HUNGARY*

KOLTAI ZOLTÁN¹

Abstract

We made a layered questionnaire survey in 2005. In the research one thousand private persons responded to our questions: what aspects do Hungarian citizens prefer when choosing their place of residence, which Hungarian cities are considered successful by the respondents and why, what characteristics, advantages and disadvantages do they use to describe the city types, which are the cities that the stakeholders see as real centres of gravity, how much are the respondents willing to move to another residential places? In the light of the results, we repeated our survey in 2012-2013, allowing thereby the comprehensive evaluation of a period of almost ten years. In the second survey we used the method of a layered questionnaire survey again (the four aspects considered were as follows: breakdown of the Hungarian population by regions, gender, age groups and finally level of education), in which it was one thousand private persons again who responded to our questions. Our analysis this time also meant comparison, based primarily on statistical data with of researches made on the topic. This paper, as the title implies, is not more than the publication of a few partial results of the survey, which can be seen in the selection of a few topics to be discussed, on the one hand, and the narrowing down of the results to the regional differences of mobility willingness, on the other hand.

Keywords: competitiveness, success, residential place, attractions, mobility

Bevezetés

Ki ne szeretne sikeres településen vagy térségben élni? Az ilyen helyekhez magas jövedelmeket és életszínvonalat, kedvező munkaerő-piaci adottságokat társítunk. Persze nem csak gazdasági szempontok tesznek vonzóná egy várost vagy falvat. Az élhető lakókörnyezet, a szabadidő értelmes eltöltésének lehetősége, a tanulás, a kultúra, a sport, a kereskedelem vagy éppen a megfelelő színvonalú egészségügyi szolgáltatások ugyanúgy mindennapi

¹ habilitált egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar, Élelmiszergazdasági és Vidékfejlesztési Intézet

életünk részét képezik és akkor még nem szoltunk a jól működő tömegközlekedésről, az elfogadható árú és megbízható közszolgáltatásokról, az ennek hátterében meghúzódó infrastrukturális adottságokról, és még megannyi mindenről. A területi versenyképesség izgalmas témaköre egyértelműen felértékelődött az elmúlt években. A növekvő figyelem mögött éppen úgy tetten érhetőek a globalizációs folyamatok, ezzel összefüggésben a gazdaság és a társadalom átalakulása, az Európai Unió megújult területfejlesztési célkitűzései, ahogy mi magunk is változó igényeinkkel, kedvezőbb mobilitási lehetőségeinkkel és talán tágabb környezetünk iránt fokozódó érdeklődésünkkel. Jelen tanulmányban a magyar lakosság mobilitási hajlandóságával kapcsolatos, saját kérdőíves kutatásunk eredményeinek bemutatására vállalkozunk.

1. Sikeresség és versenyképesség területi dimenzióban

Amennyiben elfogadjuk a versenyképesség egyidejűleg gazdaság- és társadalompolitikai meghatározottságát: „A régiók és városok akkor versenyképesek, ha gazdaságuk nyitott, és az egy lakosra jutó jövedelmük tartósan magas és növekvő, valamint magas szintű és nem csökkenő a foglalkoztatottsági ráta, azaz ebből a jövedelemből a lakosság széles rétegei is várhatóan részesülnek.” (Lengyel-Rechnitzer 2000 p. 137.) A külön-külön is értelmes mikro- és makroökonómiai megközelítés persze össze is kapcsolódik. A régiók versenye ugyanis sosem független a területükön működő vállalatok versenyétől, fejlődésük jelentős részben attól függ, hogy képesek-e létrehozni vagy magukhoz vonzani megfelelő gazdasági tevékenységeket. Ezzel pedig vissza is jutottunk az input- és outputorientált megközelítéshez, hiszen a régiókat egészként értelmezve, a közöttük lévő verseny a nemzetgazdaságok versenyéhez hasonlatos, kiemelt szerepet adva gazdasági teljesítményüknek, outputjuknak. Másrészt kiindulhatunk a vállalati versenyből, és azt vizsgálhatjuk, hogy mely tényezők, feltételek azok, amelyek versenyelőnyhöz vezetnek az adott régióban. „A régió nem közvetlenül versenyez, nem közvetlenül mérettetik meg, hanem gazdasági szereplőinek versenyképességén és ...lakosainak „versenyképes” életszínvonalán, elégedettségén keresztül.” (Palkovits 2000 p. 121.) Vagyis a területi értelemben vett versenyképesség közvetett módon, csak a társadalmi, gazdasági szereplők helyzetén keresztül értékelhető.

A területek kedvező versenypozíciója az alábbi három szempont szerint is értékelhető (Palkovits 2000):

- a régió nyitottsága, a gazdasági szereplők nemzetközi piacokon való megmérettetése, versenypozícióik tartóssága, megalapozottsága,

- a tudás-intenzív tevékenységek nagy súlya (a régióbeli lakosság jövedelmeinek magas általános szintje),
- a gazdasági szereplők stratégiai érdekelttsége a helyben maradásra, azok regionális, lokális beágyazottsága gazdálkodási (és nem csak tulajdonosi) értelemben véve.

Eszerint a versenyképesség egységes fogalma: „vállalatok, iparágak, régiók, nemzetek és nemzetek feletti régiók képessége relatíve magas jövedelem és relatíve magas foglalkoztatottsági szint tartós létrehozására, miközben a nemzetközi versenynek ki vannak téve.” (EC 1999 p. 75.)

A versenyképesség fogalmát kibővítve, a sikeresség szintén használható fogalom az országok, régiók, települések értékeléséhez. Lengyel szerint a sikeresség a versenyképességnél szélesebb értelemben használatos és hosszabb időtávra vonatkozó kategória. Míg „...a regionális versenyképesség a régió gazdaságára, gazdaságának szereplőire és a szorosan kapcsolódó társadalmi tényezőkre vonatkozik, azaz regionális gazdaságtani kategória, amely inkább rövid- és középtávon értelmezhető, a piaci ciklusok, innovációs hullámok erőteljesen befolyásolják. A sikeresség viszont hosszabb távú kategória, gazdaságon kívüli tényezőket is magába foglal, tekintettel van a régió társadalmára, környezetére, településállományára, földrajzi elhelyezkedésére stb.” (Lengyel 2003 p. 290.) A szerző máskor úgy fogalmaz, hogy kisebb városok, települések esetében a sikeresség a versenyképesség „laza szinonimájának” is tekinthető. (Lengyel 2006) A sikerességben a mérhető kategóriák mellett a nem mérhető jellemzők fontosságát hangsúlyozza Boddy, amikor kiemelten kezeli a helyi adminisztráció hatékony működését, az üzleti és közszolgáltatások színvonalát, az intézmények közötti hatékony kapcsolatrendszert, a velük szembeni bizalmat. (Boddy 2002)

„A sikeres régióban növekszik az előállított jövedelem. E jövedelem jelentős része helyben marad befektetésre, vállalkozói és személyi jövedelemre, adók formájában településműködtetésre és fejlesztésre. A jövedelem növekedéséből a lakosság széles rétegei részesülnek, a gazdasági növekedés nem károsítja a régió természeti környezetét, épített és más kulturális értékeit. Végül: a növekedés a régió valamennyi településcsoportját érinti, nem növeli a régióon belüli területi egyenlőtlenségeket.” (Enyedi 1998 p. 411.) Enyedi szerint az alábbi tényezők jelenléte tehet sikeressé egy települést vagy területi egységet (Enyedi 1995, 1996, 1997, 1998, Cheshire 1999, Jensen-Butler 1997): a gazdasági szerkezet megváltoztatásának képessége, érték-húzó ágazatok magas aránya a szolgáltató szektorban, tudás-alapú termelés, erős innovációs készség jelenléte, döntéshozatali képesség birtoklása, kedvező társadalmi szerkezet, értékes településkörnyezet, a közvélemény által

elfogadható szintű konfliktuskezelés, jelentős külső (nemzetközi) kapcsolatok, végül a növekvő jövedelem és foglalkoztatás, ennek hozadékként jelentős mértékű fejlesztési források birtoklása. Szerencsés esetben a sikeresség nem szigetszerűen jelentkezik, hanem előidéző sikeres régiókat, fejlődési tengelyeket, hosszabb távon országok, országcsoportok sikerét megalapozva ezzel.

2. Kérdőíves kutatás a magyar települések sikerességéről

2012-2013-ban megismételtük 2005-ös lakosságra vonatkozó vizsgálatunkat, lehetőséget teremtve ezzel a közel egy évtizedes időszak átfogó értékelésére. (Koltai 2014 a, b) Az adatfelvétel ezen újabb fázisában szintén réteg-zett kérdőíves megkereséseket folytattunk (a figyelembe vett négy szempont: a magyarországi népesség régiók szerinti megoszlása, a lakosság nemek, korcsoportok és végül iskolai végzettség szerinti tagozódása volt), melynek eredményeként újabb ezer, véletlenül kiválasztott magánszemély adott választ kérdéseinkre. Összesen 4 zárt és 3 félig zárt kérdést tettünk fel a vélemények megismerése céljából. Az alábbi kérdésekre kerestünk választ: milyen szempontokat részesít előnyben a magyar lakosság lakóhelyének megválasztásakor, milyen jellemzőkkel, előnyökkel és hátrányokkal írják le a különböző nagyságú településtípusokat, melyik magyarországi településeket és miért tartják versenyképesnek a válaszadók, és végül jelen tanulmányunkhoz legszorosabban kapcsolódva, milyen költözési hajlandóság jellemzi a megkérdezetteket?

A kutatási eredmények közzlése előtt fontosnak tartom rögzíteni, hogy a 2012-2013-as adatfelvétel során a 2005-ös kutatáshoz képest valamivel magasabb volt az 5.000-50.000 fő közötti lélekszámú, valamint 50.000 főnél népesebb településen élő válaszadók aránya, ami értelemszerűen a mintába kerülő, 5000 fő alatti települések kisebb elemszámú előfordulását okozta. Vizsgálatunk törekedett a témakörben született, alapvetően statisztikai adatokon nyugvó kutatásokkal történő összehasonlíthatóság biztosítására.

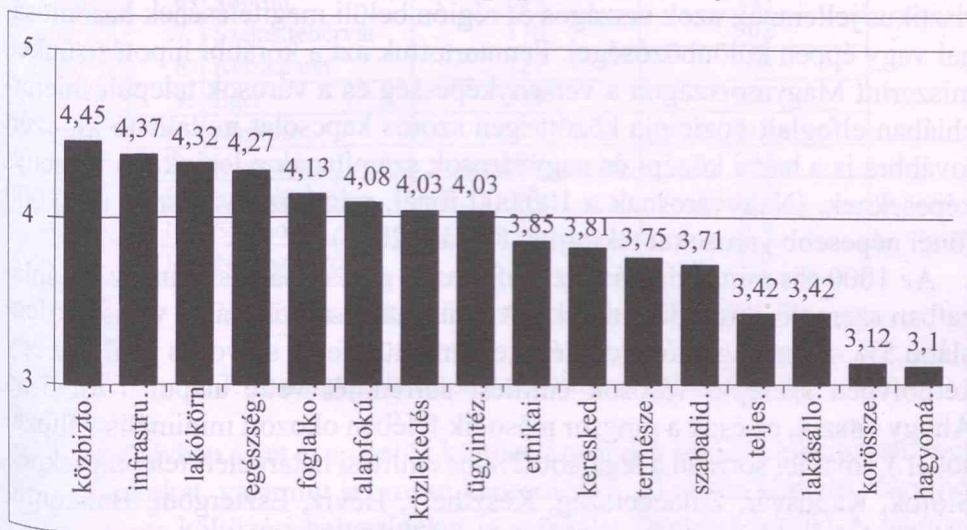
2.1. A lakóhelyet vonzóvá tevő tényezők fontossága a magyar lakosság megkérdezése alapján

2012-2013-as adataink kiértékelésekor (1. ábra) a legmagasabb értéket „a település közbiztonsága” tényező kapta (4,45), amit „a település infrastrukturális ellátottsága” (4,37), „a lakókörnyezet állapota” (4,32) és „az egészségügyi szolgáltatások teljessége” (4,27) követ. Az ötfokozatú skálán még további négy tényező szerepelt 4 feletti értékkel (foglalkoztatási lehetőségek

és körülmények, az óvodai és alapfokú oktatás megléte, közlekedési kapcsolatok, az ügyintézési lehetőségek megléte). Vagyis az oktatási adottságokon belül egyértelműen felértékelődött az óvodai és alapfokú oktatás szerepe (a korábbi kutatásunkban még egységes kategóriaként szereplő „oktatási viszonyok” (3,83) ezúttal már két markánsan elkülönülő részre bomlott), a „városi szerepkörök” felosztása pedig arról informált bennünket, hogy az ügyintézési lehetőségek, közintézmények megléte valamivel fontosabb a válaszadók számára, mint a települések kereskedelmi ellátottsága. Emellett kismértékben nőtt a lakókörnyezet állapotára és az egészségügyi szolgáltatásokra adott pontérték.

1. ábra: A települési vonzerők fontossági sorrendje a magyar lakosság megkérdezése alapján, 2012-2013

Figure 1. Importance of factors in making a location attractive, based on the responses of Hungarian population surveyed, 2012-2013

Forrás: Saját kérdőíves felmérés (2012-2013)

A lakóhelyi vonzerők alacsonyabbra értékelt, második csoportját szintén egy új tényező, „a lakosság etnikai összetétele” vezeti (3,85), míg korábbi kutatásunkkal megegyezően a sort „a lakosság korösszetétele” és „a település történelme, hagyományai, helyi tradíciók” zárják. A korábbiakhoz képest kismértékben felértékelődtek „a település természeti adottságai”, míg az egyéb kategóriában értékelhető módon egyedül a családi, baráti kapcsolatok tényező szerepelt (igaz, alig kimutatható, nem egészen 2 százalékos előfordulással).

Egy kapcsolódó kutatás részeként 19 versenyképességi tényezőt értékelték 9 várostérség lakói. (Szirmai - Váradi 2009) Véleményük szerint a legfontosabb szempont „az, hogy az emberek szeressenek itt élni”, ennek megvalósulásához sokkal inkább társadalmi, mint gazdasági tényezőket tartanak lényegesnek (közbiztonság, életkörülmények javítása, egészségügyi ellátás minősége, környezet- és természetvédelem, hulladékkezelés). A felsorolt tényezők magas értékei összhangban vannak kutatási eredményeinkkel, talán egyedül a KKV-k, mint kiemelt foglalkoztatók támogatása kapott valamivel alacsonyabb értéket.

2.2. Magyarországi városok, mint lakóhelyek sorrendje

2005-ös kutatásunkhoz hasonlóan a kérdőívek második és harmadik kérdésével egyrészt országos és regionális településrangsorok felállítására nyílt lehetőségünk, másrészt kimutathatóvá váltak az egyes települések karakterisztikus jellemzői, azok országos és régió belüli megítélésének hasonlóságai vagy éppen különbözőségei. Fenntartottuk azt a korábbi hipotézisünket, miszerint Magyarországon a versenyképesség és a városok településhierarchiában elfoglalt pozíciója között igen szoros kapcsolat mutatható ki, ezért továbbra is a hazai közép- és nagyvárosok számítanak a leginkább versenyképeseknek. (Nagyvárosnak a 100.000 főnél, míg középvárosnak a 20.000 főnél népesebb városokat tekintjük. Kovács 2010)

Az 1000 fős minta alapján, az előfordulás gyakorisága szerint az 1. táblázatban szereplő sorrendet kaptuk. (A táblázatban újból csak a válaszok legalább 5% -át meghaladó településeket tüntettük fel, a súlyozás pedig az egy kérdőívben szereplő városok említési sorrendjét vette alapul 1-től 5-ig. Ahogy látszik, ez csak a rangsor második felében okozott minimális változásokat.) További sorrend a legalább 2%-os említési határt elért településeknél: Siófok, Kaposvár, Zalaegerszeg, Keszthely, Hévíz, Esztergom, Balatonfüred, Budaörs.

Ahogy az 1. táblázatból is látszik, az 5%-os említési határt egy nem-megyeszékhely (Sopron a 6. helyen) haladta meg, de az első húszban is csak négy ilyen város szerepel (Sopronon kívül Siófok, Keszthely, Hévíz és Esztergom, melyek közül Siófok és Hévíz a 2005-ös kutatásban is hasonlóan kedvező pozícióban szerepelt). Újból hangsúlyozom, hogy bár a 2012-2013-as adatfelvétel során a 2005-ös kutatáshoz képest valamivel magasabb volt az 5.000-50.000 fő közötti lélekszámú, valamint 50.000 főnél népesebb településen élő válaszadók száma, ez önmagában nem magyarázza Budapest első helyes említéseinek ilyen mértékű növekedését és a nagyvárosok sor-

rendjében beállt változásokat sem. Az viszont tény, hogy mindez hozzájárulhatott ahhoz, hogy még markánsabban kiemelkedjenek a közép- és nagyvárosok a többi település köréből, felerősítve ezzel a versenyképességi rangsorban elért egyébként is kedvezőbb pozícióikat.

1. táblázat: Versenyképes települések sorrendje a magyar lakosság megkérdezése alapján, 2012-2013

Table 1. Ranking of Hungarian settlements as residential places based on the responses of Hungarian population surveyed, 2012-2013

Ssz.	Település	Említések száma	Súlyozott említés
1.	Budapest	823	3726
2.	Győr	449	1509
3.	Debrecen	395	1229
4.	Pécs	367	1034
5.	Szeged	339	943
6.	Sopron	239	733
7.	Székesfehérvár	170	502
8.	Kecskemét	129	364
9.	Eger	110	301
10.	Miskolc	85	219
11.	Veszprém	84	242
12.	Szombathely	67	170
13.	Szolnok	52	176
14.	Nyíregyháza	50	150

Forrás: Saját kérdőíves felmérés (2012-2013)

2.3. A magyar lakosság mobilitási hajlandósága

A kérdőívben a két éven belüli költözési szándék mellett, a háttérben meghúzódó okokat, valamint szorosan kapcsolódva a kutatás korábbi részeihez, a lehetséges költözési helyszíneket is vizsgálat tárgyává tettük. A lakóhely megváltoztatásához kapcsolódó hipotéziseink saját 2005-ös és egyéb kutatási eredményekre alapozva, az alábbiakban foglalhatók össze (Koltai 2005, 2006, Molnár 2008, Bakos - Hidas - Kezán 2011):

- A megkérdezettek akár fele mobilnak vallja magát, és a fiatalok körében számítottunk magasabb értékre, míg iskolai végzettség tekintetében nem feltételeztünk szignifikáns kapcsolatot.
- A költözési hajlandóság erőteljes regionális differenciáit feltételeztük, alacsonyabb értékkel a Nyugat- és Közép-Dunántúlon, valamint Közép-Magyarországon, magasabb részaránnyal az ország többi régiójában.

- A költözési szándékra igennel válaszolók a legfontosabb vonzerőket (lásd 1. ábra) említik mögöttes okként, így elsősorban a „települési infrastruktúra állapota”, a „közlekedési adottságok”, a „foglalkoztatási körülmények”, a „helyben igénybe vehető egészségügyi szolgáltatások szélessége” és a „lakókörnyezet állapota” tényezőket.
- A potenciális új lakóhelyek főleg a leginkább versenyképesnek gondolt közép- és nagyvárosok közül kerülnek ki (lásd 1. táblázat), de a két fiatalabb korcsoport esetében a külföldet megnevezők részarányát is magasnak feltételeztük.
- A költözés lehetőségét elutasítók körében a személyes (család, barátok) és munkahelyi okok, valamint a korlátozott anyagi lehetőségek gyakoribb előfordulását vártuk.

Meglepő, nem várt módon a válaszadók mindössze 12,6%-a tervezte, hogy a következő két évben elköltözik mostani lakóhelyéről. (Korábbi kutatásunkban mindössze a potenciális költözési hajlandóságról érdeklődtünk, konkrét időpont nélkül, szemben a mostani rövidtávú döntéssel. Ez magyarázat lehet arra, hogy az igennel válaszolók száma mintegy harmadára csökkent. Érdekes összevetésre ad alkalmat, amennyiben a magyarországi nagyvárostérségek, néhány évvel ezelőtti kutatási eredményeit szintén megvizsgáljuk. (Szirmai 2009, Molnár 2009)

Hipotézisünk részleges teljesülését mutatja, hogy a mobilnak mutatók közül kiemelkednek a fiatalabb korosztály (20-39 év) tagjai 61,1%-os részesedéssel. Az ő esetükben is „csak” valamivel 20% feletti (20,4%) a teljes korcsoporton belül költözési szándékot megfogalmazók részaránya, ugyanez az érték a középső korcsoport (40-59 évesek) esetében 10,2%, míg a hatvan év felettiak esetében 5% alatti (4,8%). A költözni szándékozók közül a középfokú végzettségűek mutatkoznak a leginkább mobilnak (15,9%-uk válaszolt igennel), míg a felsőfokú és az alacsony fokú végzettségűek esetében közel azonos értéket tapasztaltunk (9,2% illetve 9%).

Az alacsony elemszám ellenére megpróbáltunk regionális jellemvonásokat is kimutatni. Eszerint egyedül Észak-Magyarországon volt valamivel 20% felett (21,8%) a költözni szándékozók részesedése, őket a Dél-Dunántúl (15,5%), az Észak-Alföld (13,1%), a Dél-Alföld (12,7%), a Közép-Dunántúl (11,8%), majd a Nyugat-Dunántúl (9,3%) és végül Közép-Magyarország érteke (8,5%) követi. Vagyis kijelenthető, hogy a költözési hajlandóság regionális differenciáival kapcsolatos várakozásaink beigazolódtak.

A mögöttes okokat számba véve egyértelműen kiemelkednek a foglalkoztatási körülmények, amit négy-öt másik tényező követ (lakókörnyezet állapota, szabadidős lehetőségek, infrastrukturális ellátottság, lakosság etnikai

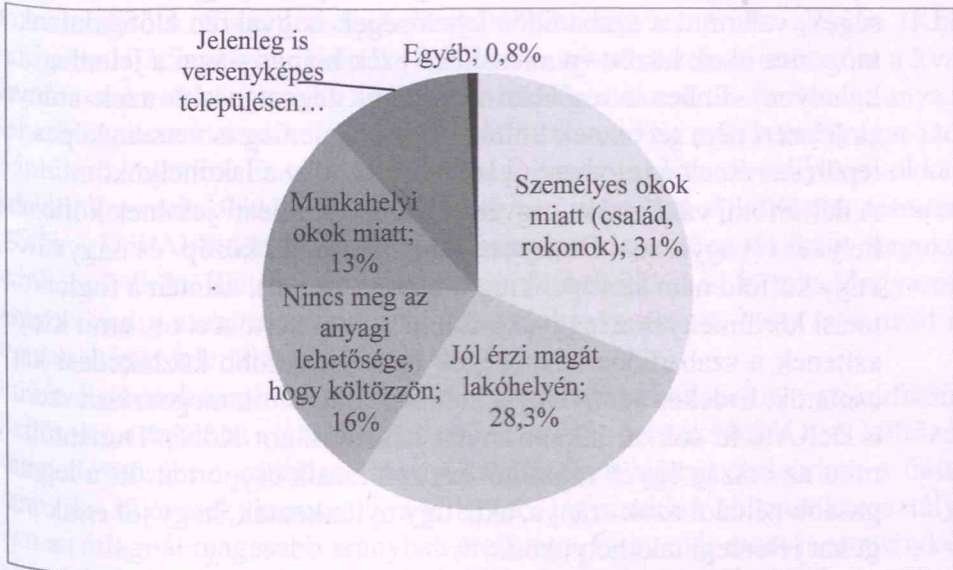
összetétele, egészségügyi szolgáltatások). Hipotézisünk teljesülése csak részleges, mert a foglalkoztatás a vártnál is magasabb értékkel szerepel a tényezők sorában, de olyan települési vonzerők is, mint a szabadidős lehetőségek vagy a lakosság etnikai összetétele gyakrabban jelent meg a költözés mögöttes okai között.

A potenciális költözési helyszínek listáján csakugyan megjelennek a vizsgálat korábbi részében kiemelkedően teljesítő magyarországi nagyvárosok (közülük is kiemelkedik Budapest), de a legnagyobb elemszámú csoport „az egyéb belföldi település” kategória lett. Külföldre költözést a mobilnak mutatók nem egészen negyede (24,4%) tervez.

A költözést rövidebb távon inkább elutasítók (a megkérdezettek 87,4%-a) kapcsán megfogalmazott hipotézisünk azért teljesült szintén csak részlegesen, mert bár a legtöbben (31%) csakugyan személyes okokra (családi, rokon kapcsolatokra) vezeték vissza döntésüket, a második leggyakoribb válasz már az, hogy a megkérdezett jól érzi magát jelenlegi lakóhelyén (28,3%). A munkahelyi vagy anyagi okok miatt helyben maradók részaránya valamivel elmaradt várakozásainktól. Az egyéb kategórián belül egyedül a magas életkor fordult elő értékelhető számban (lásd 2. ábra).

2. ábra: A költözést rövidebb távon elutasítók mögöttes okai a magyar lakosság megkérdezése alapján, 2012-2013

Figure 2. The reasons of rejecting short term mobility based on the responses of Hungarian population surveyed, 2012-2013

Forrás: Saját kérdőíves felmérés (2012-2013)

Ha külön-külön is megvizsgáljuk az egyes régiókat, az alábbi karakterisztikus jegyek mutatkoznak:

- Közép-Magyarország esetében az első két korcsoport vegyesen fordul elő a költözni szándékozók között (az összes többi régióban egyértelmű a fiatalok dominanciája), a költözési célpont inkább belföld, azon belül is Budapest, a mögöttes okok között pedig a foglalkoztatási körülmények mellett a lakókörnyezet állapota, az etnikai adottságok és a település közbiztonsága szerepel gyakrabban. Ebben a régióban a legmagasabb azok aránya, akik azért nem tervezik az elköltözést, mert úgy érzik, jelenleg is versenyképes településen élnek. Igaz, a kiugró érték már megszűnik, amikor a régió válaszdói a „jól érzi magát a lakóhelyén” megjelölést is használták. (Ebben a kettősségben jól megmutatkozik, hogy a válaszdók jelentős részénél a versenyképesség nem feltétlenül jelent egyben kedvelt lakóhelyet is).
- A Nyugat-Dunántúlon részben budapesti, részben külföldi helyszínt megjelölve, egyértelműen a foglalkoztatási körülmények nevesítésével tervezik a költözést. Meglepő, de a költözést elutasítók megoszlását vizsgálva, ez a régió inkább sorolható közös csoportba a Dél-Dunántúllal, Észak-Alfölddel és Észak-Magyarországgal, mint Közép-Magyarországgal, Közép-Dunántúllal és a Dél-Alfölddel (lásd 3. ábra).
- Közép-Dunántúl esetében inkább Budapest a költözés célzott helyszíne és a foglalkoztatási körülmények mellett az ügyintézési lehetőségek, valamint a szabadidős lehetőségek is gyakran előfordulnak a mögöttes okok között (pontosabban ezek hiányosságai a jelenlegi lakóhelyen). Ebben a régióban a második legmagasabb azok aránya, akik azért nem terveznek költözést, mert jelenleg is versenyképes településen élnek és egyben jól is érzik magukat a lakóhelyükön.
- A dél-alföldi válaszdók „egyéb belföldi települést” jelölnek költözési helyként (vagyis sem Budapest, sem más vidéki közép- és nagyváros, vagy külföld nem szerepel kiugró elemszámmal), szintén a foglalkoztatási körülmények a leggyakoribb mögöttes költözési ok, amit kiegészítenek a szabadidős lehetőségek és a kedvezőbb közlekedési kapcsolatok. Érdekes adat, hogy a költözést elutasítók megoszlása szerint a Dél-Alföld sokkal inkább mutat hasonlóságot Közép-Dunántúllal, mint az ország egyéb régióiból képzett másik csoporttal. Itt a legmagasabb például azok aránya, akik úgy nyilatkoztak, hogy jól érzik magukat jelenlegi lakóhelyükön.
- Az Észak-Alföld válaszdói körében vegyesen szerepel Budapest, valamint az egyéb belföldi települések kategóriája a költözési helyszínek

között, de magas a bizonytalanok előfordulása is („még nem tudja hova”). A foglalkoztatás mellett többen jelölték meg az egészségügyi szolgáltatások teljességét (pontosabban annak jelenlegi hiányosságát) mögöttes okként. A költözés lehetőségét elvető válaszok megoszlása, a már említett három régió, a Dél-Dunántúl, Nyugat-Dunántúl és Észak-Magyarország értékeihez áll legközelebb.

- A Dél-Dunántúlon, amikor a költözés helyszínéről érdeklődtünk, az egyéb belföldi települések, a külföld és a bizonytalanok vegyesen fordulnak elő. A foglalkoztatási körülmények mellett a szabadidős lehetőségeket említik többen a mobilitás mögöttes okaként. Ha a költözést elutasítók megoszlását elemezzük, kiderül, hogy az egyik legalacsonyabb értéket adták a válaszadók arra, hogy jelenleg is versenyképes településen élnek.
- Észak-Magyarország esetében részben Budapest, részben a bizonytalanság szerepel a költözés helyét illetően, a foglalkoztatási körülmények mellett pedig újból megjelenik az okok között a lakókörnyezet állapota, az etnikai összetétel, valamint a szabadidő eltöltésének korlátozott lehetőségei. A helyben maradás pártján állók valamennyi régió adata közül a legritkábban nevezik indoknak, hogy jelenleg is versenyképes településen élnek, viszont a leggyakrabban, hogy mindezt anyagi lehetőség hiányában gondolják így.

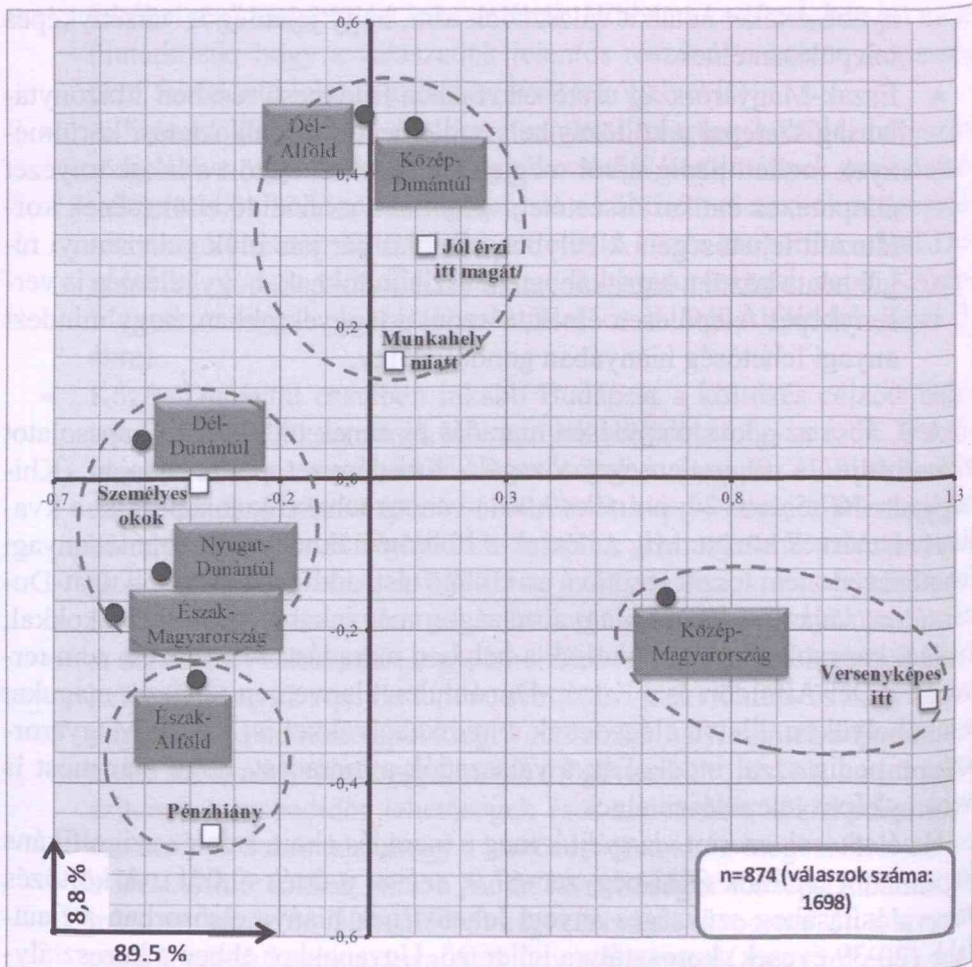
A 3. ábra az adott településen maradás és ennek oka közötti kapcsolatot vizualizálja. A függetlenséget vizsgáló Khi-négyzet próba alapján (Khi-négyzet=107,5; szf=24; p-érték<0,001) van sztochasztikus kapcsolat a kvalitatív ismérvek között. Míg az Észak-Alföldön élőknek elsősorban az anyagi lehetőségeik nem teszik lehetővé az elköltözést, addig a Dél- és Nyugat-Dunántúlon, valamint Észak-Magyarországon már inkább személyes okokkal, családi kapcsolatokkal indokolják a helyben maradást. A költözést nem tervezők a Dél-Alföldön és a Közép-Dunántúlon alapvetően jól érzik magukat a lakóhelyükön, illetve elégedettek a munkahelyükkel is. Közép-Magyarországon pedig azzal indokolják a válaszadók a maradást, hogy már most is versenyképes településen élnek.

Ha életkorok szerint vizsgáljuk meg a maradás okait, szintén szignifikáns kapcsolatot találunk (Khi-négyzet=67,0; szf=8; p-érték<0,001). A költözés megvalósításához szükséges anyagi lehetőségek hiánya elsősorban a fiatalabb (20-39 évesek) korosztályra jellemző. Ugyanakkor ebben a korosztályban az átlagnál magasabb arányban érzik úgy, hogy már most is versenyképes a lakóhelyük. A legidősebbeket (60 év felettiek) köti a legtöbb személyes kapcsolat a lakóhelyükhöz, illetve alapvetően jól is érzik magukat, és emiatt

sem vágnak költözésre. A középkorú lakosság (40-59 évesek) mutatja a leginkább heterogén képet. Egyértelműen egyik ok sem dominál esetükben, ha mégis ki kellene emelni néhány jellegzetességet, akkor azt lehetne mondani, hogy számukra a személyes kapcsolatok és a helyi munkalehetőségek a legfontosabb indokok.

3. ábra: Korrespondencia térkép (régiók-településen maradás okai) a magyar lakosság megkérdezése alapján, 2012-2013

Figure 3.: Correspondence map (regions-immobility) based on the responses of Hungarian population surveyed, 2012-2013

Forrás: Saját kérdőíves felmérés (2012-2013)

A végzettség és a lakóhely megtartása között is felfedezhető összefüggés (Khi-négyzet=30,1; szf=8; p-érték<0,001). A mindössze alapfokú végzettséggel rendelkezők elsősorban személyes okok miatt ragaszkodnak mostani lakóhelyükhöz, illetve jól is érzik ott magukat. A középfokú végzettségűek a munkahelyük és a terület versenyképessége miatt döntöttek a maradás mellett. A felsőfokúak képezik a legheterogénebb csoportot. Markánsan kiemelkedő okot nem tudunk nevesíteni, de a középfokúakéhoz hasonlóan őket is elsősorban a foglalkoztatottság és versenyképesség tartja helyben. Érdekes eredmény, hogy a pénzügyi gondok nagyon hasonló mértékben érintik a legkülönbözőbb végzettségűeket.

Összegzés

Sokatmondó adat, hogy napjaink Magyarországon a legfontosabb lakóhelyi vonzerőnek a települések közbiztonsága számít. Sorrendben olyan, 10 év távlatában stabilnak mondható tényezők következnek, mint a települések infrastrukturális ellátottsága, a lakókörnyezet állapota, az egészségügyi szolgáltatások teljessége, a foglalkoztatási körülmények, az óvodai és alapfokú oktatás megléte, a közlekedési kapcsolatok és az ügyintézési lehetőségek.

Magyarországon a települések kedvező megítélése és településhierarchiában elfoglalt pozíciójuk között továbbra is igen szoros kapcsolat mutatkozik. Változatlanul igaz, hogy elsősorban a hazai közép- és nagyvárosok számítanak versenyképes, sikeres lakóhelynek. Kiugróan magas a Budapestre adott válaszok aránya és egyértelműen kijelenthető, hogy a főváros ma nem csak gazdasági értelemben, hanem mint lakóhely is külön kategóriát képvisel a magyarországi települések körében. A 2005-ös eredményekkel összevetve kijelenthető, hogy az elmúlt években pozíciója csak tovább erősödött, mind országosan, mind regionálisan egyre többen gondolják azt róla, hogy valamely dimenzióban valódi versenyelőnyökkel rendelkezik. A négytagú második csoportot Győr és Debrecen vezeti, Péccsel és Szegeddel kiegészülve. A közel 10 évvel korábbi adatfelvételhez képest lényegi változás, hogy Győr és Debrecen az átlagosnál nagyobb mértékben erősítette meg pozícióját, és míg Szeged megőrizte helyét, addig Pécs valamivel hátrébb szorult a rangsorban. A hierarchia alacsonyabb szintjein elhelyezkedő városokat kedvező regionális elhelyezkedésük vagy speciális adottságaik a versenyképes települések egy következő szintjére emelhetik (erre példaként szolgálhat Sopron mellett Siófok, Keszthely, Hévíz, Esztergom, Balatonfüred vagy éppen Budaörs.)

Egyedül Észak-Magyarországon volt valamivel 20% felett a költözési szándékkal jellemezhető részaránya, őket a Dél-Dunántúl, az Észak-Alföld, a Dél-Alföld, a Közép-Dunántúl, majd a Nyugat-Dunántúl és végül Közép-

Magyarország értéke (8,5%) követi, mely adatok jól leképezik az aktuálisan meglehetősen differenciált, regionális gazdasági potenciálokat. A költözéssel összefüggő mögöttes okokat számba véve, egyértelműen kiemelkednek a foglalkoztatási körülmények, míg a költözést rövidebb távon inkább elutasítók közül legtöbbször személyes okokra vezetik vissza e döntésüket.

A sikeres települések jellemzői meglehetősen széles skálán mozognak, rugalmasan változtatható gazdasági szerkezetüktől kezdve, a magasan kvalifikált munkaerőn és a kedvező társadalmi szerkezeten keresztül, egészen értékes településkörnyezetükig. Azok az európai térségek tudtak valóban sikeressé válni, amelyek képesek voltak saját endogén adottságaikra épülő stratégiát meghatározni és működtetni. Egy ilyen stratégia mindig szoroson kell, hogy építsen a helyben működő vállalkozások kompetitív előnyeire, ezért először érdemes feltárni a potenciálisan versenyképes iparágakat, és egyúttal összegyűjteni azokat a tényezőket, melyekből valódi versenyelőnyek eredeztethetők. Az önálló programalkotásra képtelen területek legfeljebb átmenetileg stabilizálhatják helyzetüket, azt is csak többnyire központi támogatások felhasználásából. A kutatás célja ilyen, valós helyi igényeken alapuló fejlesztési stratégia kidolgozásához nyújtandó információ volt. A kapott eredmények jól érzékeltetik, hogy a különböző országrészek és települések nemcsak különböző adottságokkal, relatíve nagyon eltérő pozícióval, de sokszor meglehetősen differenciált igényekkel rendelkező lakossággal is jellemezhetők.

Felhasznált irodalom

- Bakos Norbert - Hidas Zsuzsanna - Kezán András (2011): Területi különbségek Magyarországon. A főbb társadalmi és gazdasági folyamatok az ezredforduló után. In: Területi Statisztika, 2011/4. szám pp. 335–357.
- Boddy, Martin (2002): Linking Competitiveness and Cohesion In: Begg, Iain (szerk.): Urban Competitiveness. Policies for Dynamic Cities. The Policy Press, Bristol. pp. 33–52.
- Cheshire, Paul (1999): Cities in Competition: Articulating the Gains from Integration. In: Urban Studies, 1999/5-6. szám pp. 843–864.
- EC (1999): Sixth Periodic Report on the Social and Economic Situation and Development of Regions in the European Union, European Commission, Luxembourg
- Enyedi György (1995): Városverseny, várospolitikai, városmarketing. In: Tér és Társadalom, 1995/1–2. szám pp. 1–3.
- Enyedi György (1996): Regionális folyamatok Magyarországon az átmenet időszakában, Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest
- Enyedi György (1997): A sikeres város. In: Tér és Társadalom, 1997/4. szám pp. 1–7.

- Enyedi György (1998): Sikeres régiók In. Kereszty András (szerk.): Tények könyve: régiók. Greger-Delacroix, Budapest. pp. 409–411.
- Jensen-Butler, Chris (1997): Competition Between Cities, Urban Performance and the Role of Urban Policy: a Theoretical Framework In. Jensen-Butler, Chris - Shachar, Arie - Weesep, Jan van (szerk.): European Cities in Competition. Averbury Publishing Company, Aldershot-Brookfield. pp. 3–42.
- Koltai Zoltán (2005): A magyarországi városok versenyképességének lakossági megítélése. In: Tér és Társadalom, 2005/3-4. szám pp. 23–41.
- Koltai Zoltán (2006): A magyar lakosság és vállalati szféra lakó-, illetve telephelyválasztásának szempontjai. In: Területi Statisztika, 2006/3. szám pp. 240–254.
- Koltai Zoltán (2014): Sikeres és versenyképes városok, Piackutatás a magyar települések körében, PTE FEEK, Pécs
- Koltai Zoltán (2014): Successful Cities in Hungary, PTE FEEK, Pécs
- Kovács Zoltán (2010): Népeség- és településföldrajz, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest
- Lengyel Imre (2003): Verseny és területi fejlődés: Térségek versenyképessége Magyarországon, JATEPress, Szeged
- Lengyel Imre (2006): A területi verseny és versenyképesség elméleti alapjai In. Horváth Gyula (szerk.): Régiók és települések versenyképessége. MTA RKK, Pécs. pp. 35–68.
- Lengyel Imre - Rechnitzer János (2000): A városok versenyképességéről In. Horváth Gyula - Rechnitzer János (szerk.): Magyarország területi szerkezete és folyamatai az ezredfordulón. MTA RKK, Pécs. pp. 130–152.
- Molnár Balázs (2009): Foglalkoztatottsági egyenlőtlenségek a magyar nagyváros-térségekben In. Szirmai Viktória (szerk.): A várostérségi versenyképesség társadalmi tényezői. Dialóg Campus, Budapest-Pécs. pp. 103–118.
- Molnár Györgyné (2008): A növekvő lélekszámú községek helyzete Baranya megyében. In: Területi Statisztika, 2008/4. szám pp. 417–430.
- Palkovits István (2000): Szempontok a területi versenyképesség értelmezéséhez. In: Tér és Társadalom, 2000/2-3. szám pp. 119–128.
- Szirmai Viktória (2009): A magyar történeti belvárosok társadalmi sajátosságai In. Szirmai Viktória (szerk.): A várostérségi versenyképesség társadalmi tényezői. Dialóg Campus, Budapest-Pécs. pp. 43–56.
- Szirmai Viktória - Váradi Zsuzsanna (2009): A várostérségi társadalmak versenyképesség-felfogása In. Szirmai Viktória (szerk.): A várostérségi versenyképesség társadalmi tényezői. Dialóg Campus, Budapest-Pécs. pp. 185–190.

Összefoglalás

2005-ben rétegzett kérdőíves kutatást végeztünk. Az alábbi kérdésekre kerestünk választ: milyen szempontokat részesít előnyben a magyar lakosság lakóhelyének megválasztásakor, milyen jellemzőkkel, előnyökkel és hátrányokkal írják le a különböző településtípusokat, melyik magyarországi településeket és miért tartják ver-

senyképesnek a válaszadók, melyek azok a települések, melyeket valódi vonzásoközpontoknak tartanak az érintettek, milyen költözési hajlandóság jellemzi a megkérdezetteket? A kapott eredmények tükrében 2012-2013-ban megismételtük lakosságra vonatkozó vizsgálatunkat, lehetőséget teremtve ezzel a közel egy évtizedes időszak átfogó értékelésére. Az adatfelvétel ezen újabb fázisában szintén rétegzett kérdőíves megkereséseket folytattunk (a figyelembe vett négy szempont: a magyarországi népesség régiók szerinti megoszlása, a lakosság nemek, korcsoportok és végül iskolai végzettség szerinti tagozódása volt), melynek eredményeként újból ezer magánszemély adott választ kérdéseinkre. Vizsgálatunk törekedett a témakörben született, alapvetően statisztikai adatokon nyugvó kutatásokkal történő összehasonlíthatóság biztosítására. Jelen tanulmányban kutatási eredményeink közül a magyar lakosság mobilitási hajlandóságával kapcsolatos részek bemutatására vállalkozunk.

Kulcsszavak: versenyképesség, sikeresség, lakóhely, települési vonzerők, mobilitás